

Nog een gevaar voor de biodiversiteit?

In wetenschappelijke kringen is men het er nu wel over eens dat de snelle klimaatverandering van menselijke oorsprong die we nu meemaken steeds duidelijkere gevolgen heeft voor de biodiversiteit. De laatste jaren hebben de waarnemingen hierover zich opgestapeld...

Van een groot aantal soorten werd een verschuiving opgemerkt in de geografische verspreiding. Dit geldt in het bijzonder voor de polen of gebieden op grote hoogte. Zo zijn er bij ons een aantal organismen verschenen uit de zuidelijke gebieden, zoals de braamparelmoervlinder en de vuurlibell; van andere soorten, zoals de Noordse glazenmaker en de adderlopen de aantallen zo sterk terug, dat hun aanwezigheid bij ons bedreigd wordt. Wanneer de mogelijkheden voor migratie van organismen beperkt worden door de versnippering van hun habitat of hun voorkomen in extreme gebieden, zoals bergtoppen of polen, wordt de overleving van de soort bedreigd door de klimaatverandering. De ijsbeer is daarvan een symbool...

Aanpassen of uitsterven

Door de opwarming van het klimaat hebben sommige soorten die (per ongeluk of niet) werden geïmporteerd zich kunnen vestigen in onze gebieden. Dit is het geval voor de Japanse oester die onze inheemse mosselen verdringt. De tijgermug uit Azië die ziekten overbrengt als gele koorts, knokkelkoorts en chigunkunya, zou zich bij ons ook kunnen voortplanten.

Bij sommige soorten werden door de klimaatverandering ook verschuivingen waargenomen in de fenologie (dit is de chronologie van seizoensmatige gebeurtenissen in de levenscyclus van levende wezens zoals bloei, nestbouw, migratie,...). Zo komen sommige trekvogels, zoals de gierzwaluw, vroeger terug uit Afrika; andere vogels, zoals de mezen, bouwen hun nest steeds vroeger. Soms kunnen de fenologische aanpassingen bestaande interacties tussen soorten totaal in de war gooien. De desynchronisatie tussen het openen van een bepaalde soort bloem en de bestuivende soort kan zowel de overleving van de plant bedreigen als die van het betrokken insect...

Deskundigen van het IPCC voorspellen dat 20 tot 30% van de dieren- en plantensoorten kunnen verdwijnen als de gemiddelde wereldtemperatuur meer dan 1,5 tot 2,5°C stijgt.

Een onvervangbare natuurlijke rijkdom

Vuurlibel © Belpress

Een snelle verandering van het klimaat kan dus rampzalige gevolgen hebben voor de biodiversiteit. Dit is des te zorgwekkender aangezien de lijst met bedreigingen voor de biodiversiteit reeds erg uitgebreid is (zoals de vernietiging en versnippering van habitats, vervuiling, overexploitatie en biologische invasies) nog eens verlengd wordt. De verarming van de biodiversiteit is niet alleen een onaanvaardbaar verlies, maar ook een gevaar voor de diensten die de ecosystemen (een ecosysteem is een geheel van levende wezens en hun onderlinge wisselwerking en de niet-levende componenten in een bepaald gebied) betekenen voor de mens: voedselbevoorrading, beheersing van ziekten, waterzuivering, vruchtbaarheid van de bodem, bestuiving, recreatie en... regeling van het klimaat om er maar enkele te noemen. De tijd dringt dus om de interacties tussen klimaatverandering en biodiversiteit beter te begrijpen en zodoende de afkalving van deze onvervangbare natuurlijke rijkdom proberen in te dijken.

Wetenschap in actie met het Biodiversiteitsplatform

Het probleem is enorm en de toestand is dringend, en daarom werd het biodiversiteitsplatform gemobiliseerd. In april

De biodiversiteit speelt een belangrijke rol in de veerkracht van ecosystemen, oftewel hun vermogen om na een verstoring terug te keren tot een normale ontwikkeling. Hoe groter de diversiteit aan soorten in een ecosysteem, hoe groter de kans dat er een aantal zijn die een gelijkaardige rol vervullen (functionele redundantie) en dat één ervan op zijn minst de verstoring overleeft. De verarming van de biodiversiteit als gevolg van de snelle klimaatverandering kan dus de ecosystemen kwetsbaarder maken en zo de diensten die ze aan de mens leveren in gevaar brengen.

We mogen niet vergeten dat de wisselwerkingen tussen klimaat en biodiversiteit geen eenrichtingsverkeer zijn en dat de biodiversiteit zelf een belangrijke rol speelt in de regeling van het klimaat. Zo wordt CO₂ opgeslagen door bossen en oceanen via de fotosynthese en vorming van kalk. Door zo de rol te vervullen van "koolstofput", verminderen bossen en oceanen dus het broeikas effect en vertragen ze de opwarming van de aarde... Een reden te meer om de biodiversiteit te behouden! Maar de complexiteit van het systeem gaat nog verder! CO₂ dat in de oceanen oplost, zorgt voor een verzuring van het zeewater. Dit heeft ook weer een invloed op mariene organismen, met name deze die kalkstructuren opbouwen zoals koraal en coccolithoforen, en dit verstoort de mariene voedselketen.

Oesters uit de Stille Oceaan

Of ze nu per ongeluk geïmporteerd werden of niet, sommige soorten die zich normaalwijze niet kunnen aanpassen bij ons, overleven nu wel door de opwarming van de aarde. In de Noordzee zijn de oesters uit de Stille Oceaan nu wijdverspreid en ze beconcurreren onze mosselen.

Bladluizen

De meeste bladluisoorten worden normaal binnen de perken gehouden door de hevige winterkoude. De zachte winters, zoals we deze nu kennen, veroorzaken grote plagen bij granen, rozen en fruitbomen.

Mezen

De verzachting van de koude seizoenen heeft gevolgen voor de migratie. Bepaalde soorten beperken hun migratiegedrag, maar staan machteloos voor een plotse koudegolf. Andere, zoals de zwaluw, komen vlugger terug uit Afrika. Niet-migrerende soorten zoals de mezen, zijn geneigd om steeds vroeger te nestelen. Dit heeft dodelijke gevolgen voor de jongen bij een plotse koudegolf die bij het begin van de lente nog kan voorkomen.

Vuurlibel

Sinds meerdere jaren komen bepaalde soorten bij ons meer voor. Een voorbeeld: de vuurlibel die nu langs de Franse grens vast deel uitmaakt van het milieu.

De Waterteunisbloem

Deze waterplant afkomstig uit Zuid-Amerika, is in Europa ingevoerd, maar hier heeft hij geen predatoren of parasieten die zijn groei kunnen afremmen. Nadat hij het hele Franse grondgebied van zuid naar noord heeft gekoloniseerd, valt hij nu België aan via het kanaal van Roubaix. De plant vormt zeer dichte en homogene tapijten op de oevers en de wateroppervlaktes. Dit heeft een hele reeks secundaire effecten: competitie met inheemse soorten, eutrofiëring en geleidelijke verstikking van het milieu.

De adder

Aangepast aan het koude klimaat, kent deze soort een grote inperking van zijn reproductiegebied en is ze verdwenen uit de meeste terreinen waar ze in laag- en midden-België voorkwam.

Diversiteit en bedreigde soorten

Infografie gerealiseerd door Le Soir in samenwerking met het Biodiversiteitsplatform.

2007 heeft ze een rondvraag georganiseerd bij het publiek om te evalueren hoe de problematiek van klimaatverandering in België wordt gevoeld in verschillende sectoren die betrokken zijn bij biodiversiteit (natuurbewoud, bos-, landbouw en tuinbouw, visvangst, ontwikkelingssamenwerking, gezondheid en toerisme). De voornaamste lessen die uit deze bevraging getrokken konden worden, zijn de volgende: (1) de meeste respondenten menen dat de veranderingen in biodiversiteit door de klimaatverandering nu al gevolgen hebben op hun activiteiten en dat dit de komende jaren nog zal verergeren; (2) ze eisen meer toegepast onderzoek dat hen kan helpen om de klimaatverandering op te vangen of zich eraan aan te passen en (3) een betere kennisoverdracht van wetenschappers naar de sectoren, met name via vulgariserende publicaties.

Ter gelegenheid van de werelddag van de biodiversiteit in 2007, heeft het platform een conferentie georganiseerd over

het thema "Biodiversiteit en klimaatverandering". Op de eerste dag van het colloquium, waar Belgische en buitenlandse onderzoekers elkaar ontmoetten, werd er een stand van zaken opgesteld van het wetenschappelijk onderzoek in België over de wisselwerkingen tussen klimaatverandering en biodiversiteit. De verzamelde wetenschappers hebben dan aanbevelingen geformuleerd voor de beleidsmakers. In dit document identificeren ze onderzoeklijnen die voorrang moeten krijgen om de wetenschappelijke uitwerking van plannen en maatregelen voor attenuatie en/of aanpassing aan klimaatverandering mogelijk te maken. Deze aanbevelingen volgen vijf grote lijnen: (1) de klimaatscenario's op Belgische schaal verkleinen, (2) meer onderzoek over de wisselwerkingen tussen biodiversiteit en klimaatverandering, (3) opvolging van de veranderingen in biodiversiteit op schaal van populaties, soorten en ecosystemen, (4) het beheersbeleid bijsturen in functie van de klimaatverande-

De notelaar

Door de zachte winters ontstaat er een tijdsverschil in de bloeiperiodes van de planten die in de lente bloeien. Dit jaar hebben de notelaar en de els een maand voor-sprong op de klassieke pollenkalender.

De beuk

Deze boom is bijzonder gevoelig voor een gebrek aan vocht in de atmosfeer en aan hoge temperaturen in de herfst. De laatste twee zomers leden ze erg onder de grote droogte, vooral in laag- en midden-België. Zien we binnenkort het einde van de majestueuze beuken van het Zoniënwoud?

Meervallen

Deze grote katvis (hij kan een lengte van twee meter bereiken), die in de bedding van de Donau leeft, houdt van warmer water. Hij wordt gekweekt in de Maas, niet ver van Tihange. Is hij ontsnapt? Werd hij geïntroduceerd door enkele onvoorzichtige vissers? Het is in ieder geval duidelijk dat hij gedijt buiten de zones bestemd voor de piscicultuur. Men vindt hem nu zelfs in de beneden-Samber.

Tijgermuggen

Het gaat om een tropische soort die in principe niet in onze streken voorkomt. Maar deze drager van ziektes zoals Chikunkunya, gele koorts en dengue werd per ongeluk ingevoerd met het transport van oude banden uit Azië. Als het klimaat nog verder opwarmt, kan deze soort zeker de winters overleven, terwijl ze zich op het ogenblik niet kan voortplanten. Er wordt echter gevreesd dat ze zich in de Kempen al wel voortplant.

De klimaatverandering is geen nieuw verschijnsel. De aarde heeft op de geologische tijdschaal immers ijstijden en tussenijstijden meegemaakt. Geen van deze veranderingen is echter zo snel ingetreden als de huidige verandering die door de mensen veroorzaakt wordt. De snelheid van deze verandering is een echte uitdaging voor planten en dieren, die slechts één keus hebben: aanpassen of uitsterven!

Het korhoen

De laatste korhoenen van de Hoge Venen werden reeds erg bedreigd door de fragmentering van hun habitat. Nu worden ze nog meer in gevaar gebracht door de dunnere sneeuwlaag in de winter. De korhoenen bouwen normaal hun 'iglo' in deze laag. (nvdr: in de Kalmthoutse Heide is het korhoen, ondanks verwoede pogingen tot reïntroductie, al jaren uitgestorven.)

Noordse glazenmaker

In de loop van de laatste decennia, is deze soort gewoon verdwenen uit de Kempen en zelfs op de hoogste toppen van de Ardennen komt ze nog slechts sporadisch voor. Ze staat op het punt uit te sterven bij ons.

Teken

Deze insecten dragen een parasiet verantwoordelijk voor de ziekte van Lyme. Door een gevoelige verzachting van het klimaat is de populatie de laatste decennia enorm toegenomen. De beet van de teek is vooral bedreigend voor de houthakkers en andere gebruikers van het bos.

Ringoogparelmoervlinder

Sterk bedreigd. Deze typische vlinder voor de natte weiden van de Ardennen kent de laatste jaren een sterke teruggang van zijn populatie. Oorzaak: de klimaatverandering!

Braamparelmoervlinder

Deze vlinder arriveert bij ons! Hij werd voor het eerst geobserveerd in 2006. Hij komt België binnen via de Gaume.

© Le Soir

ring en (5) betere kennisoverdracht. Deze aanbevelingen werden op de tweede dag voorgesteld aan het publiek in een colloquium dat zich meer richtte tot de bestuurders en het personeel van de betrokken overheden.

Het biodiversiteitsplatform wil het niet daarbij laten en wil zijn acties voortzetten. Het wil nu een thematisch forum opzetten waarin wetenschappers en sectorvertegenwoordigers bijeenkomen en uitgenodigd worden om te overleggen hoe de praktijken in een sector aangepast kunnen worden om de gevolgen van de klimaatverandering op de biodiversiteit te beperken. Dergelijke werkgroepen kunnen voor de verschillende betrokken sectoren opgezet worden. De meest direct betrokken sector is die van natuurbescherming, en daar zal de eerste vraag luiden: "Hoe moeten de strategieën voor natuurbescherming aangepast worden om de gevolgen van klimaatverandering op de biodiversiteit te beperken?"

De voorstellen voor aanpassing van de huidige praktijken in natuurbeheer, maar ook de onderzoekspistes die ontwikkeld moeten worden en voorrang moeten krijgen om eventuele lacunes te vullen, zullen het onderwerp zijn van een groenboek gericht aan de bevoegde overheid.

Het platform is als raakvlak tussen wetenschap en politiek de aangewezen instantie om de nodige wetenschappelijke informatie ter beschikking te stellen van politici om coherente actieplannen op te stellen die de gevolgen van klimaatverandering op de biodiversiteit kunnen verminderen.

Erika Baus

Het biodiversiteitsplatform:

www.biodiversity.be

> outputs > event "climate change and biodiversity"